

A soproni középkori Vir dolorum

[Balogh Jolán : A soproni Szent György templom középkori szobrai.](#)
[Soproni Szemle 18. évf. 3. sz. \(1964.\) – Vö. még: <http://epa.oszk.hu> › pdf](#)

A soproni Szt. György templom egykori gótikus szobordíszéből még egy töredék került elő az 1951. évi restaurálás alkalmával: egy félalakos Krisztus-szobor²² (10. kép), melyet befalazottan találtak meg. Aránylag kisméretű (40 cm

²² *Csatkai*: Sopron. II. kiadás. 1956. 30. l.; *Csatkai — Dercsényi*: Sopron és környéke műemlékei. II. kiadás, 1956. 238. l. 159. kép.

magas), de rendkívül finoman faragott szobor, mely — a köpeny piros színnyomainak tanúsága szerint — egykor színezett volt. Ikonográfiai témája tekintetében ahhoz a típushoz²³ tartozik, mely „Vir dolorum” németül „Schmerzensmann” néven ismeretes, illetve ennek a típusnak félalakos változata. A „Vir dolorum” (Schmerzensmann) elnevezés Esaiás próféciájából származik (Esaiás 53.3.), mely most már nemcsak a Septuaginta IV. századi görög kézírataiból ismeretes, hanem a körülbelül félévezreddel korábbi quumrani héber tekercsből²⁴ is. Ez a Krisztus-típus megjeleníti a passió-történet minden szenvedését, a kereszt-halált és a feltámadást egyaránt. Sűrített jelképben az üdvtörténet tényét. Krisztus váltságának a valóságát tárja a megváltást, szabadítást, bűnbocsánatot szomjazó lélek elé. A középkorban, a XIV—XV. században, ezt az ábrázolási típust nagyon szerették, számtalan Vir dolorum szobor maradt fenn a templomokban mindmáig, különösen Németországban. Ezek legtöbbször egész-alakos szobrok, ritkábban félalakosak.

Az utóbbi változat²⁵ Ausztriában, Bajorországban fordul elő, tehát részben Sopronnal szomszédos területen. Ausztriában a XV. század első feléből ismeretesek a következők: a Langenloisbeli 1415-ből,²⁶ a bécsi Stefansdom szobra az 1420—30-as évekből,²⁷ Weiten templomának szobra²⁸ körülbelül ugyanebből az időből. Mind a három szobor Krisztust félalakban egymásra helyezett karokkal ábrázolja. Ugyanehhez a típusváltozathoz tartozik Hans Stethaimer († 1432) építáfiuma,²⁹ a bajorországi Landshutban, a St. Martin templomban. Az alaptípus újabb változata is kialakult: Krisztus balkezevel oldalsebére mutat, jobbkezeit közbenjáró vagy áldó gesztussal emeli fel. Ebbe a csoportba tartoznak a következők: kődombormű Sossauban³⁰ Straubing mellett (Bajorország) az 1430-as évektől; Waldströmer apát (1386—1413) építáfiuma³¹ Heilsbronnban (Bajorország). Ennek a változatnak késői példája a bécsújhelyi dóm félalakos szobra,³² Thomas Strayff műve (1478—1482). Végül külön említjük a passauai Johannes-spítal domborművét,³³ mely Gert von der Osten megállapítása szerint a müncheni Frauenkirche gyönyörű egész-alakos szobra³⁴ (9. kép) után készült. Az utóbbin a kezek gesztusai nagyon beszédesek és kifejezők: a bal kéz az oldal-sebre mutat, a jobb kéz kissé felemelkedve a szögtől ütött sebet mutatja fel.

A soproni Vir dolorum szobrocška típus tekintetében a fenti osztrák-bajor félalakos szobrokhoz kapcsolódik. Sajnos, csak csonkán maradt fenn, de a csonkokból mégis következtetni lehet az egykori teljességre. Kétségtelenül félalakos volt, alul a vállról lehulló köpenynek a jobb karon átvett szárnya zárta le. A fedetlen mell tátongó sebe felé mutatott a balkéz, a jobb kéz pedig — a müncheni szoborhoz és a passauai domborműhöz hasonlóan — kissé felemelkedve a szögtől vert sebet mutatta fel. A súlyos töviskorona alatt meghajló, lágy hullámos hajtól keretelt fej szelíd tekintete erre a kettős gesztusra, az „elvégeztetett”

23 Osten G. von der: Der Schmerzensmann, Berlin, 1935.

24 Bardtke, H.: Die Handschriftenfunde am Toten Meer. Berlin, 1961. Abb. 10.

25 Gert von der Osten: „jene Donaugruppe halbfiguriger Schmerzensmänner” (op. cit. S. 49.).

26 Österreichische Kunsttopographie. I. Wien. 1907. S. 290.

27 Tietze i. m. S. 364—365.

28 Österreichische Kunsttopographie. IV. 1910. S. 230.

29 Osten i. m. 44. kép.

30 Osten i. m. 111. kép.

31 Osten i. m. 112. kép.

32 Pantheon. 1941/II. S. 209.; Mitt. des Kunsthist. Instituts in Florenz. IX. 1959—1960. S. 180.

33 Osten i. m. 64. kép.

34 Osten i. m. Abb. 61—62.

váltság (János 19.30) látható jeleire irányul. Ezzel a félalakos kompozíció mesteri módon zárul egybe, teljes összhangban a tartalom mélyenjáró, de egyúttal csodálatosan kifejező érzékeltetésével.

A fenti német példák segítségével a soproni Vir dolorum egykori elhelyezését is rekonstruálhatjuk. Gyámkőre lehetett helyezve, miként a bécsi és a weiteni szobor (11. kép) és valószínűleg baldachin borult föléje, miként az utóbbinál látható. A tektonikusan rögzített gyámkövön a baldachin fülkeképző erejének rejtekében finom kifejező formái, beszédes kompozíciója jól érvényesülhetett.

A szobor készítésének idejéről a fejtípusból és a formarendszerből következtethetünk. A finom, lágy, puha formák, a hullámos haj, a szelíden érzelmes fej, az úgynevezett „lágy stílus” műveit idézi emlékezetünkbe, tehát a XV. század első negyedének alkotásait, közöttük elsősorban a badeni Pietà-t (Berlin, Staatliche Museen, azelőtt Baden bei Wien), melyhez szobrunk a fejtípus tekintetében is közel áll. A badeni Pietà³⁵ a XV. század elején készült. A soproni szobor is kétségtelenül ebből az időből való, az 1410—1420-as évekből. Keletkezésének szabatosabb meghatározására az írott adatokat is segítségül vehetjük. 1424. dec. 18-án Jorig Trechtel³⁶ soproni polgár egy negyed szőlőt hagy arra: „das er ewicklich dauon tag vnd nacht ein ewigs licht zu Sand Jorgen kirchen vor gottes leichnam ausrichten vnd beleuchten sol vnabgelost auf demselben weingarten.” Két évtizeddel később 1441-ben Stephan aus dem Egk³⁷ hagyakozik az örök mécsesre „vor Gottes leichnam”. A stralsundi Vir dolorum példájából ismeretes, hogy ezeket a szobrokat olykor Heiliger Leichnam (Fronleichnam) névvel illették.³⁸ Az örök mécs alkalmazása is erre vall, hiszen a bécsi Stefansdomban a mai napiglan mécs ég a gyámkőre helyezett félalakos Vir dolorum alatt. Valószínű tehát, hogy Jorig Trechtel 1424. évi alapítványa a Vir dolorum szoborra vonatkozott. Az sem lehetetlen, hogy Jorig Trechtel nemcsak a mécseset alapította, hanem a „Vir dolorum” szobrot is.

A stílusjegyek és az 1424. évi alapítvány egyértelműleg a XV. század első negyedébe helyezik szobrunkat. Legvalószínűbben 1420—1424 között készülhetett. *Benne Sopron középkori szobrászatának újabb jelentős állomását ismerhetjük fel, a lágy stíluskorok hazai emlékét, egyben Magyarország eddig egyetlen ismert kőből faragott Vir dolorum szobrát.*³⁹

35 *Kieslinger, Fr.*: Zur Geschichte der gotischen Plastik in Österreich. Wien, 1923. Abb. 29.; *Passarge W.*: Das deutsche Vesperbild im Mittelalter. Augsburg, 1924. Abb. 26.

36 *Házi*: Oklevéltár. II. rész. 1. köt. 1930. S. 31.

37 *Ugyanot*: 63. l.

38 *Osten* i. m. S. 6, 139. — Nb. a húsvétkor fülkében vagy reliquiariuszerű koporsókban elhelyezett fekvő halott Krisztus szobrokat „Heiliges Grab”-nak, magyarul Úrkoporsónak nevezik.

39 Kő-dombormű egész alakos Vir dolorum-mal látható a kassai Szent Mihály kápolna északi falán. A XV. század első felében készülhetett.